

Kultúra

RÓNAY GYÖRGY:

Interjúk, nyilatkozatok, vallomások

A „múló idő”, amelynek egykor Marcel Proust szegődött nyomába, könyörtelenül könyörületes: vallatóinak az érdeklődés felkészültségétől és a faggató szándéktól függően mindenkor mást és mást mutat. Mi a titka *ma* Rónay Györgynek? Mi az oka annak, hogy újra és újra munkái fölé hajolunk? Talán az az élet helyhezkötöttségeire nem tekintő, személyiséget célba nem vevő, ám a véleményalkotás szabadságát a kimondhatóság végső határáig megőrző erkölcsi bátorság és emelkedettség, amely minden sorából, főleg kései verseiből, értekező prózájából és feljegyzéseiből árad. Az a viszonyulás, amely nem kíván feltétlen egyetértést, hiszen maga is inkább töpreng, beavat, megoszt; esetleg magával ragad – s csak a legvégső esetben *oktat*.

Ráadásul úgy tűnik, ez a hozzáállás már pályája elején birtokában volt. Ezt mutatja legalábbis azoknak a személyes írásoknak a gyűjteménye, melyeket nagy gonddal és magyarázó apparátussal Bende József rendezett sajtó alá. Talán azért is kísértte Rónay György életét eme lényegi függetlenség, mert végig távol

tartotta magát az uralkodó ideológiáktól: a szólamos, tartalom nélküli hazafiságtól, a szülőföldre nem tekintő világpolgárságtól, az elzárkózó, múltjába süllyedő katolicizmustól, a triumfáló, egymással is harcot folytató dogmáktól, a múltmegtagadó akarnokságtól, a kölcsönös türelmetlenségtől, azaz a hatalom és hatalomvágy bármilyen megnyilvánulási formájától. Tudta, hogy az élet minőségéhez a materiális javak mellett élmények és eszmények is szükségesek, s közel és távol megismerése, egyben az idegenség, valamint a kisebbségi elhagyásának záloga is. Nem voltak lávaszerű érzelmi elkötelezettségei, földindulásszerű csalódásai, látványos bűnbánatai és megtérései, mint nem egy kortársának. Bensőségesen ragaszkodott Jézus példájához, s csupán – Nemes Nagy Ágnes kifejezését idézve – „meg volt művelve a gondolkodása”. Hegyi Bélának józan önismerettel adott interjúja szerint néhány esetben indulatai szükségtelen felülkerekedését érezte legkellemetlenebb hibájának.

A vallomások, riportok egy része életrajzi vonatkozású: életének és pályájának állomásait, legfontosabb munkáit, műfordításait tárgyalja. De szívesen beszélt azokról a szellemi és lelki áramlatokról, amelyek leginkább hatással voltak rá, vala-

mint példaképeiről, illetve gondolkodásának, művészeti eszményének, világképének alakítóiról: Horváth Jánosról, Babits Mihályról, Rainer Maria Rilkéről, a Nyugatról és másokról. Az olvasó e műfaj közvetlensége okán maga is szembesül azzal az ízlésváltozással, amely fiatalsága romantikus ideáljaitól lassan eltávolította, s fokozatosan közelítette a klasszicizmushoz. Megfigyelhető, hogy a vallomástevő nem csupán korával folytatott párbeszédet, hanem saját életével is, pontosabban alkotásaival. Nem idealizálta azokat, fiatakori próbálkozásait értékükön említette, nem konstruált belőlük utólag életutat, sőt, némi megbocsátó rokonszenvvel lépett túl rajtuk; ugyanakkor ezek az írások keletkezésük idejének is lenyomatai. Sajtó- és cenzúraviszonyokról, az irodalmi élet jelenségeiről és kereteiről tudósítanak: ideológiáról és hitről, hatalomról és erőről, mértékről és mértéktelenségről, hívekről és ellenfelekről, szervezetről és szabadságról, az együttműködés készségéről és az önállóság megtartásáról.

Voltak persze olyan megállapításai, amelyeket nem nagyon szeretettek egyes kortársai. Kritikai hangot ütött meg például Lukács György irodalomértésével, valamint az irodalomtörténészek történelmi tudatával szemben. Vitatta, hogy Adyt a korabeli magyar valóság vitte volna a kocsmába, s szóvá tette a népies és tárgyias-egzisztencialista költők epi-

gonjainak térnyerését. Különvéleményt nyilvánított Illyés Gyula és Németh László egyes művei olvas-tán, s volt bátorsága a hierarchia és a bárányok többsége ellenében emberként és szerkesztőként is a szellem mellé állni.

Mi a titka? Talán csak ennyi: „jobban szeretem azt, aki nem sokat vonyít, viszont sokat áldoz, másnak, másoknak...”

BUDA ATTILA

(*Vigilia Kiadó, Budapest, 2004,*
406 oldal, 2400 Ft)

MÓRICZ ZSIGMOND:

A magyarság rendeltetése

Sodró erejű és magával ragadó ez a könyv, letehetetlen. Pedig éppolyan szabálytalan, mint a móríci próza egésze. Nehéz eldönteni – miközben hol az indulatosan felhorgadó mondatok ereje kap hátára bennünket, hol a csendes derű és a finom humor csábításának engedünk –, hogy éppen mely műfajok parcelláira tévedtünk az olvasás kalandja során. Ugyan tanulmánykötetként vagy esszégyűjteményként is aposztrofálhatjuk e válogatást, mégis legtöbbször egy-egy íráson, cikken belül is szembetűnően váltakozik a hangneme, a megszólalás mikéntje. Ami